

Mối Tương Quan

Trong cái thú vui chơi lan này có 5 thành phần liên hệ:

- Người tìm lan
- Nhà buôn lan
- Người chơi lan
- Nhà khoa học
- Nhà làm luật

Việt Nam, quê hương của chúng ta với những cánh rừng bát ngát, núi non hiểm trở của vùng Đông bắc, Tây Bắc, dọc theo giãy Trường Sơn xuôi về phía Nam và những hòn đảo xa vời là nơi còn tàng ẩn nhiều loài lan mới lạ. Trong những thập niên vừa qua các nhà khoa học trên thế giới như Leonid Averyanov, André Schuiteman, Jan Ponert v.v... đã đổ xô đến VN và tìm ra khoảng 200 cây lan mới chưa từng được quốc tế biết đến hoặc chỉ được ghi nhận là mọc tại các nước lân bang mà thôi.

Leonid Averyanov

André Schuiteman

Jan Ponert

Lan mọc trong rừng rậm núi cao và hoa chỉ nở theo mùa và thông thường chỉ 2-3 tuần lễ là tàn. Nếu không đến khu vực đó vào một thời điểm nhất định sẽ khó lòng nhận ra trong số muôn ngàn cây cỏ, ngoại trừ những giống thông thường có thể nhận diện qua thân hay lá, còn sự tình cờ gặp lan chỉ là chuyện hãn hữu.

Suy luận từ đó chúng ta sẽ thấy việc thấy lan ở trong rừng, phần lớn là do thổ dân hay cư dân sống gần rừng núi. Những người này tìm kiếm hoa lan làm phương kế sinh nhai. Họ phải lặn lội vượt qua đèo cao, núi dốc hay vách đá cheo leo, chèo lên những ngọn cây cao vút để lấy lan.

Trong số những người này đã có bao nhiêu người mất mạng vì thú dữ, vì tai nạn rủi ro hay bệnh tật hiểm nghèo mà số tiền chẳng thu được là bao. Đối với họ, hoa lan là một nguồn lợi, một kế sinh nhai, chúng ta khó lòng trách cứ..

Những người trung gian, mua lan từ thổ dân rồi bán lại cho những người chơi lan cũng là một nghề để kiếm sống và lợi tức chẳng đáng là bao. Nhưng những kẻ thuê người vào rừng vơ vét lan và xuất cảng ra nước ngoài với một giá rẻ mạt mới là những tội phạm cần phải có một biện pháp thích nghi, nếu không lan rừng sẽ cạn kiệt như trường hợp của cây *Paphiopedilum vietnamense* khó lòng tìm thấy ở Việt Nam.

Người mua lan thường là những người buôn bán để kiếm lời, họ tìm hiểu về cây lan để biết giá trị và kiếm người mua. Cây lan thường được những người nuôi lan tài tử hoặc các vườn lan thương mại mua về, nhưng họ ít khi mua những cây lan hoa nhỏ không có giá trị trên thương trường.

Những cây lan mới lạ vừa được tìm ra thường được các khoa học gia trên thế giới tranh dành nhau nghiên cứu và đặt tên mới như trường hợp cây *Paphiopedilum vietnamense* mới trong vòng một tháng đã có 3 tên:

Paphiopedilum vietnamense Gruss & Perner 11-Jan-1999

Paphiopedilum hilmari Sengas & Schettler 19-Jan-1999

Paphiopedilum mirabile Cavestro & Chiron 19-Feb-1999.

Cũng vì vậy mà chuyện tranh cãi thường xảy ra như cơm bữa. Do đó đã có những sự tranh luận dữ dội và sự thù hằn gây ra nhiều chuyện không hay trong các giới hoa lan, đã được Eric Hansen tiết lộ trong cuốn *Orchid Fever* mà chúng tôi đã chuyển ngữ một vài bài.

Trở về chuyện các cây lan VN, chúng tôi đã trình bày trong bài liên quan đến cây lan hài Xuân Cảnh (*Paph. canhui*), chúng tôi xin được nhắc lại một vài điểm chính:

- Trong các bài viết về các cây lan Việt Nam từ nhiều năm qua, chúng tôi đã đưa ra vấn đề là tại sao các khoa học gia VN không thành lập một nhóm để nghiên cứu các cây lan của mình và đặt cho lan tên Việt thay vì để người ngoại quốc đặt cho với tên lạ hoắc, chẳng dính líu gì đến chúng ta. Có thể chúng tôi quá nặng lòng với quê hương nên mới có những ý nghĩ chật hẹp như vậy chăng?
- Về tài chánh, các nhà khoa học của chúng ta với đồng lương khiêm tốn, phải lo chuyện kinh tế gia đình, nếu không được tài trợ làm sao có thể vào rừng tìm tòi, khảo sát.
- Về chuyên môn, hoa lan còn quá mới lạ với chúng ta, cho nên phải dựa vào người ngoài. Tuy nhiên chúng ta cần phải lưu ý đến những vấn đề khá tế nhị trong việc đặt tên cây như tránh những danh từ không còn hợp thời như chúng tôi đã trình bày trong bài: *Giã từ hai chữ Annam và Lan hài Xuân Cảnh*.
- Bảo vệ cây lan tức là bảo tồn những di sản quý hóa là nhiệm vụ của chúng ta đối với quê đất nước và các đời sau này. Đừng vì mỗi lợi nhỏ nhoi trước mắt mà làm thiệt thòi cho xứ sở của mình. Chỉ cần công bố nơi tìm thấy cây lan cho thế giới biết đến, trong vòng vài ba tuần lễ sau, bọn con buôn quốc tế đã thuê vài người bản địa với chiếc điện thoại di động và máy định vị (GPS) cùng với chiếc xe gắn máy lùnh sục khắp nơi. Họ sẽ tìm ra cây lan mới và vơ vét không còn một cây nhỏ trong một thời gian ngắn ngủi. Trường hợp này đã xảy ra cho cây lan (*Paph. vietnamense* và *Paph. helenae*). Nhưng việc công bố địa điểm tìm thấy cây lan lại là một điều rất quan trọng với các khoa học gia, họ muốn chứng minh là cây lan mới này thực sự mọc tại địa phương nào.

- Nếu chỉ cảm khai thác trên văn bản một cách mù quáng là không thấu đáo. Nhà cầm quyền VN đã nhiều lần tuyên bố chưa từng cho phép xuất cảng lan rừng, nhưng thực tế lan đã được xuất cảng hàng trăm tấn theo dạng thuốc Nam thuộc Bắc, còn mang ra ngoại quốc theo những đường giây tham nhũng kẻ sao cho siết. Vì vậy những cây lan hiếm quý của VN đầy rẫy trên thị trường quốc tế như ở Đức, Đài Loan và Trung Cộng. Nếu việc buôn bán lan không mang lại lợi nhuận cao thì ai lại bỏ thì giờ tiền bạc để làm và làm sao

cắm được dân bản địa vào rừng tìm nấm, hái lan kiếm miếng cơm manh áo? Những nhân viên kiểm lâm với đồng lương khiêm tốn, với phương tiện eo hẹp làm sao kiểm soát được hữu hiệu?

Việc cần thiết phải làm là triệt để cấm xuất cảng lan rừng VN đại quy mô, kể cả việc dưới dạng thuốc Nam, thuốc Bắc. Khuyến khích và tăng cường việc nhân giống hoa lan bằng phương pháp cấy mô, gieo hạt để sản xuất hàng loạt rồi xuất cảng ra nước ngoài.

Khi số cung vượt qua số cầu trên thị trường thế giới, giá lan không còn quá cao, bọn con buôn không còn tìm kiếm và vơ vét lan rừng nữa, như việc bảo vệ hoa lan sẽ hữu hiệu hơn và những cây Lan Rừng VN được nhiều người biết đến hơn và sẽ làm rạng danh cho non sông, đất nước.

Trạch Lan
11/2015